

**OĞUZ ATAY'DAN "BABAMA MEKTUP" YA DA BİR
YAZARIN ÖLEN BABASIYLA/KENDİSİYLE
HESAPLAŞMASI**

*İbrahim TÜZER**

ÖZET

Bir otoritenin, kurumun, yaptırımın ya da hoşgörünün, güvenin, tecrübe ve bilgeliğin temsilcisi olarak "baba", edebiyatın vazgeçilmez bir malzemesidir. Sadece son dönem romanımızda değil Klasik Edebiyatımızdan Tanzimat'a, Servet-i Fünun'dan Cumhuriyet'in ilk dönem kalem tecrübelerine kadar "baba" birçok edebî metne konu olmuş; farklı yazar ve şairlerimizin eserlerinde değişik kavramlar etrafında işaret edilen birer izlek olarak yer almıştır.

Oğuz Atay'ın "Babama Mektup" adlı metninde okurla buluşturulan "baba" figürünün yukarıda ifade edilen dönemler içerisinde dikkat çekilenlerden farklı duran yanları vardır. Bunlardan en belirgin olanı belki de, baba hayattayken başarısız iletişim o öldükten sonra kurulmak istenmesidir. Yazar, babasının yüzüne karşı söylemek isteyip de söyleyemediklerini, ölmüş bedeni karşısında "dil"e getirir.

Burada dikkat çeken bir başka nokta ise Atay'ın tüm yapmacıklardan sıyrılarak evreninde sahiciliğin yer aldığı bir dil'i merkez alıyor olmasıdır. Her ne kadar bu dil, edebî metnin kurmaca düzleminden muhatabına ulaşıyor olsa da okuru içerden sarıp sarmalamaktadır. Metnin zengin anlam alanlarına açılarak derinleşmesi; yazarın babasıyla olan yaşanmışlıklarının yanına okurun yaşanmışlıklarının da eklenerek derin anlam alanlarında çoğalması böyle gerçekleşmektedir. Makalede "Babama Mektup"un bu derin anlam yapısını kurgulayan anlatı formunun ve yazarın kendisiyle hesaplaşırken ortaya çıkan söylemlerin özellikleri üzerinde durulacaktır.

* Yrd. Doç. Dr. Kırıkkale Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
ibrahimtuzer@yahoo.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Anahtar Kelimeler: Oğuz Atay, Metin İncelemesi, Açık Yapıt, Kendilik Bilinci, Varoluşsal Kimlik.

**"LETTER TO MY FATHER" BY OĞUZ ATAY OR
AN AUTHOR FACING HIS DEAD FATHER/HIMSELF**

ABSTRACT

“Father” is a indispensable parts of an authority, an imperative force, or institution as a representative of self-confidential and experiment or wisdom. Not only on the last our time novels, but also from our Classic literature to Tanzimat, from Servet-ı Funun to early years of Republic's “father” has been issued; it was took place in our different writes and poetries literature products as a path which has been indicated by different ideas.

“Father” is character which is being met with readers by Oguz Atay in the “Babama Mektup / The Letter to My Father”, it has some different ways from others which has been told in literatures above which had been emphasized. One of these the best to be certain is, maybe, to want to set communication or nexus, after father died, between them but this could not reach this goal during lifetime of dad. Writer “sounds” to his dad faces something he wanted but did not to tell when dad is alive.

Here another point is that he centers around a language which has full of reality in its universe by leaving up all fake. Although this language reach to reader from the texts' fiction world, it is wrap to inside the reader. Deepening of the rich meaning of the text fields be exploratory, the author's experiences with his father, as well as by integrating the reader experiences the deep meaning of such proliferation takes place in the field.

In this article, study, "Letter To My Father" the narrative form of the deep meaning of the editing structure and the discourse of the author's own reckonition and the properties of the author's discourse will be studied in accordingly.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Key Words: Oguz Atay, Text Analysis, Open Text, Conciseness of self, Existential Identity.

"Sen olmadıktan sonra sana yazılan mektup ne işe yarar?"

Oğuz Atay

"Gerçekten ciddi olan tek bir sorun var:

Hayat, yaşamaya değer mi değil mi?"

Albert Camus

Dünyaya Ya Da Dünya İçerisine Doğmak / Giriş

İnsanların dünya ile tanışmaları, ruhlarının etten ve kemikten mürekkep bir beden içerisine girerek yeryüzüyle münasebet kurmaları biyolojik doğumlarıyla başlar. Anne karnındaki gelişimini tamamlayan insan, dünyaya gözlerini açtığı anda "dünyaya da doğmuş" olur. Doğulan dünya o andan itibaren, doğanı çepeçevre sarıp şekillendirir ve sıradan biri olması için ona rahatını temin edecek hazır kalıplar sunmaya başlar. Kendisine sunulan konforu elden kaçırmama pahasına hazır kalıpların uzağına düşmemeye gayret eden insan, maddî kazanımların güdümünde devam eden hayatını en önemli "gerçeklik" olarak kabul eder ve bu gerçekliğin yitip gitmemesi için bir ömür harcar. Böylelikle biyolojik doğumla başlamış olan hayat yine biyolojik bir ölümle son bulmuş olur.

Diğer taraftan dünyada bulunuyor olduğunu fark eden ve hayattaki tüm eylemini bu *farkındalığın* aydınlığında gerçekleştiren insan için "doğum" da "ölüm" de farklı anlam alanlarına sahiptir. Örneğin doğum bu anlam alanında, Jean Paul Sartre'in kabul ettiği şekliyle, dünya içerisine "fırlatılma" hadisesi olarak karşılanmaz. Kierkegaard'ın, "*yaşamını boşuna harcama, günlerini öldürme, uyku içinde geçirme, uyan ve insan ol*"¹ ihtarının muhatabı olarak bu hayatın insanı, insan-ı kâmil olma fırsatının ancak yaşanılan dünya içerisinde elde edilebileceği bilinciyle hareket eder. Bundan dolayı "dünyaya doğmak" ile "dünya içerisine doğmak" arasında temelli farklar vardır. Bu fark, insanın içerisinde bulunduğu hayatı algılayış tarzına göre şekillenmekte; doğumdan ölüme geçen sürede peşinde olduğu anlam arayışına göre derinlik kazanmaktadır.

¹ Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, İstanbul: İnkılap yayınları, 1994, s.193.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Dünyaya doğmak, yukarıda da ifadeye çalışıldığı gibi, tüm sistemleri önceden belirlenmiş, kodları ve davranış biçimleri değişmeyen bir düzene dâhil olmak demektir. Ortega Gasset böyle bir dünyanın sınırlarında kalarak hayatını ‘sürdüren’ insan için “*herkes*” tanımlanmasını yapmaktadır. Dünyaya doğan insan, *herkes* gibi olmaktan diğer bir ifadeyle, sıradanlaşarak tek tipleşmekten herhangi bir rahatsızlık duymamakta; kocaman bir *topluluk* haline gelmektedir. Topluluk ise, “*insani bir şeydir ama insansız insanlıktır, ruhsuz insanlık, tinsiz insanlık, insanlığından çıkmış insanlık.*”²

Dünya içerisinde yine biyolojik doğumla yer alan fakat hayatı duyarak, özümseyerek ve kendi varlık şartlarının ışığında yaşama amacı güden insan ise, Yunus Emre’nin diliyle söylersek “*her dem yeniden doğar*” ve tazelenme şansını yakalamış olur. Bu şans elde etmenin esası, bireyin varoluşuyla ilgi endişe duyması, hayatının anlamını sorgulamasıdır. Burada “Duyulmayan Anlam Çılgılığı” adlı kitabında “*insanın temel düşüncesinin anlam arayışı*” olduğunu belirten ve bu arayışı “*insan olmanın ayırt edici bir özelliği*”³ olarak işaret eden Victor Frankl’ı hatırlamak isabetli olacaktır. Nitekim insan, ontolojik/varlıkbilimsel güvenliğini hayatının merkezine yerleştirdiği “anlam” çevresinde oluşturmaktadır. Varoluşuyla ilgili anlam arayışını nesnelere dünyasına taşıyıp güvenliğini “dar alan”da elde etmeye çalışan kişi, bu kazanımlar elden gittiğinde varlığıyla ilgili güvenliğini de yitirmiş sayılır.

Diğer taraftan hayatın anlamına dair ciddi sorgulamalar içerisine giren, bu doğrultuda kendiyle hesaplaşmaktan çekinmeyen birey, ontolojik güvenliğini de daha üst bir seviyeden elde etmiş olacaktır. İşte bunu başarabilen insan için, yukarıda işaret ettiğimiz biyolojik doğumun dışında hayatın her safhasında gerçekleşebilecek bir doğum söz konusudur. Carl Gustav Jung’un “*yeniden doğuş*” olarak tabir ettiği bu dönüşümde kişi, zedelenmişliklerini ve karanlıkta kalan yanlarını aydınlatmak için sürekli bilinçli olma/ayık olma halini elde bulundurur ve maddî kazanımların ötesinde asıl zenginliğini elde ederek “*ruhunu, nesnesinin büyüklüğünü taşıyabilecek oranda genişletir.*”⁴

² Ortega Y Gasset, **İnsan ve Herkes**, İstanbul: Metis Yayınları, 1999, s.174.

³ Victor E. Frankl, **Duyulmayan Anlam Çılgılığı**, Ankara: Öteki Yayınları, 1999, s.24-25.

⁴ Carl Gustav Jung, **Dört Arketip**, İstanbul: Metis Yayınları, 2003, s.53.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Farkındalık Eşiğinden Metnin Anlamlandırılmasına: Yazar-Okur Geçişliliği

Dünya içerisine bir kez doğduktan sonra ruhunu alabildiğine geniş tutup her gün 'yeniden doğuş'lara yönelen; insanlara gömülü oldukları karanlıklardan aydınlığa çıkmaları için yeni yeni davetiyeler gönderen sanatkarlar, 'farkındalık eşiği'ni atlayabilmiş olan insanlardır. Martin Heidegger'in "ontolojik farklılık" adını verdiği varolmayı unutmama/"otantik olmama" düzeyinden, varolmayı düşünme/"otantik olma"⁵ durumuna gelmiş olan bu insanlar, dünyada bulunuyor olma fırsatını akılda tutarak kendilik vasfını elden kaçırmamaya çalışırlar. Meydana getirmiş oldukları eserler, soru sorma ve düşünme yetisini henüz kaybetmemiş olan insanlara içerisinde sıkışıp kaldıkları ötekileşme anaföründen kurtulmaları için yardım eder ve bu insanların madde plânındaki varlıklarından daha çok tinsel varlıklarına yönelir. Böylelikle sanatkarlar, insanların farkındalık eşiğini atlayarak kendi kendisiyle yüzleşmesine imkân tanırırlar.

Burada sanatkar/yazar okur etkileşiminin ve sanat eserinin/metnin muhatabı olarak insanın durumunu da gözden kaçırmamak gerekir. Dikkat edilmesi gereken husus, sanatkarların yapıtlarına nasıl yaklaşıldığı ve metinlerin hangi açıdan değerlendirildiğidir. Herkesleşerek kendi varlık esasını önemsemeyen ve hayatını soru sorma ayıklığının uzağında geçiren bir kimse için okunan metinler, dünyada işgal etmiş olduğu yerin ya da ideolojik konumunun onayından öte bir anlam ifade etmeyecektir. Bu türden bir okuma edimi, içinde esaslı düşünme faaliyetinden kırintılar dahi barındırmaz. Burada asıl olan metnin düz ve görünürdeki anlam dünyasıdır. Umberto Eco'nun tarifıyla bu "birinci düzey okur /sıradan okuyucu"⁶ metinle kendi arasındaki bağı çok yüzeysel bir tarzda oluşturur ya da bu bağı hiç kuramadan eserin anlam dünyasına dâhil olamaz.

Hayatın anlamına dair sorular geliştiren, yapıtlarında okuyucunun hem tinsel hem de zihinsel gelişimine imkân tanıyan sanatkarın ürünleri, "özgünlüğü ve pek çok farklı biçimde algılanıp yorumlanmaya elverişli olmasıyla açık yapıdadır"⁷ "İkinci düzey örnek okur"a yönelik olarak derin ve "hareketli" anlam alanlarına açılan bu metinlerin en önemli özelliği anlamının "tamamlanabilir"

⁵ Rüdiger Safranski, **Bir Alman Üstat Heidegger**, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2008, s.378.

⁶ Umberto Eco, **Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti**, İstanbul: Can Yayınları, 1996, s. 35.

⁷ Umberto Eco, **Açık Yapıt**, İstanbul: Can Yayınları, 2001, s. 10.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

olmasıdır. Bu yapıtlar sözü edilen yönleriyle okuyucuya bir tür davetiye çıkarır ve onu metnin içerisine dâhil eder. Dolayısıyla her “örnek okur”, diğer bir ifadeyle, dünya içerisinde bulunuyor olma farkındalığına/ayıklığına ulaşma gayretiyle bir yola koyulan her okuyucu, bu tarz metinlerin anlamını sürekli çoğaltır ve içsel büyümenin ardından ruhuna nefes alabileceği ferah mekânlar elde eder.

Oğuz ATAY’ın hikâyelerini bir araya getirdiği “Korkuyu Beklerken”⁸ adlı kitabında yer alan “Babama Mektup” isimli metin de, yukarıda kısaca ifadeye çalışıldığı biçimde varoluşuyla ilgili endişe duyan ve ölen babası üzerinden kendiyile/kendiliğiyle hesaplaşma cesaretini gösterebilmiş olan bir sanatkarın kaleminden çıkmıştır. Yıllarca aynı mekânı paylaşarak beraber yaşadığı babasına ancak o öldükten 2 yıl sonra iç’ten bir dil ile seslenebilen yazar, bireysel yaşanmışlığı üzerinden *örnek okur*’u da görünmeyen bağlarla içerden sarar, sarmalar. Dolayısıyla Atay’ın *açık bir yapıt* özelliği gösteren bu mektubunun anlam alanı, özeldir her ne kadar yazar ile babası arasında sınırlı olsa da, genel olarak kendisine, babasına, hayata, eşyaya ve ben’i etrafında cereyan eden hadiselerle *herkes* gibi bakmayanlara yönelik olarak çoğalmaktadır.

‘Samimiyet Buhranı’ Ya Da Derin Bir İç Hesaplaşma

Oğuz Atay, romanlarında ve tiyatro eserinde olduğu gibi hikâyelerinde de edebî eserin en temel esası olan *tahkiye* unsurunu incelikli bir tarzda kurgulayıp metnin yapısını çok sağlam örgüleyen bir yazardır. Geleneksel olan anlatı formlarının yanına ‘iç monolog’, ‘bilinç akımı’, ‘geriye dönüş’, ‘kolaj’ gibi farklı anlatım tekniklerini kullanarak yeni formlar eklemiştir; kurmacanın sınırlarını üst seviyelere çekerek Türk roman ve hikâyesinin gelişimine çok önemli katkıda bulunmuştur. Atay, hikâyeleri arasında yer verdiği “Babama Mektup” adlı metinde de, “mektup” ve “hikâye” formunun dışına çıkarak yine farklı bir anlatı ortaya çıkarmıştır. Yıldız Ecevit’in de belirttiği gibi bu metnin “kurmacadan çok otobiyografik yanı ağır basar.”⁹ Fakat bu metne tam olarak otobiyografik metin ya da tamamen tahkiyeye dayandırılan hikâye dememiz mümkün değildir.

Yazar, babası Cemil Atay ve annesi Muazzez Zeki Atay’ın yanı sıra bireysel dünyasında gerçekliği olan kimi unsurları da mektubunda kurgulayarak kullanmıştır. Atay’ın eserlerinin birer

⁸ “Babama Mektup” adlı metinden örnekleceğimiz alıntılar kitabın şu baskısından: Oğuz Atay, *Korkuyu Beklerken*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002, s.171-184.

⁹ Yıldız Ecevit, “Ben Buradayım...”: Oğuz Atay’ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, s. 24.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

izdüşümü olarak kabul edebileceğimiz "Günlük"ündeki 20 Ocak 1974 tarihli "Babama mektup için"¹⁰ başlığını taşıyan nota baktığımızda mektubun bir tür eskizinin yapıldığını görürüz. Fakat buradaki tasarının "Korkuyu Beklerken"e dâhil edilirken üzerine ilaveler yapıldığı anlaşılmakta ve metnin biyografik gerçekliklerle işlenerek kurgulandığı görülmektedir. Nitekim "Babama Mektup"un sahiciliği de burada ortaya çıkar ve Oğuz Atay'ın tüm yapmacıklardan sıyrılarak evreninde samimiyetin yer aldığı bir dil'i merkez alarak kimi zaman kurgu kimi zaman da gerçeklikten izler taşıyan mektubu, muhatabını içerden sarıp sarmalar ve kendine çeker. Metnin zengin anlam alanlarına açılmaları derinleşmesi; yazarın babasıyla olan yaşamışlıklarının yanına okurun yaşamışlıklarının da eklenerek derin anlam alanlarında çoğalması böylece gerçekleşmiş olur.

Oğuz Atay hayatta olmayan babasına hitaben kaleme aldığı mektubunu, aslında metnin de çıkış noktası olan, "*sen olmadıktan sonra sana yazılan mektup ne işe yarar?*" (s.171) şeklinde bir soruyla başlatır. Bu soru, babasız geçen 2 yılın ardından kendiyile hesaplaşma süreci yaşayan yazarın "*ne yazık ki bu süre içinde ben daha iyi ve akıllı olamadım; bu fırsatı da kullanamadım. Oysa yıllar önce bazı zamanlar, sen olmasaydın birçok şey yapabileceğimi düşünürdüm. Şimdi artık suçun kendimde olduğunu görmek zorundayım*" (s.171) tarzında bir tür 'itiraf' olarak kabul edilebilecek sözleriyle birlikte değerlendirildiğinde oğlun babayla kurduğu ilişkinin de derinliği daha net anlaşılabilir.

Metnin ilerleyen bölümünde yazar "*aslında karışıklık içimdedir ve bu mektubu yazma isteğim, karışık ruhumun kapıldığı samimiyet buhranlarından biridir. Bu buhran, genellikle senin ölümünden sonra içimde daha kuvvetle hissettiğim Cemil Beyi yaşatma çabasıyla ilgilidir*" (s.174) diyerek, baba olmadıktan sonra yazılan mektubun da ne işe yaradığını ifade etmiş olur. Burada dikkat çeken husus, yazarın "samimiyet buhranı" olarak adlandırdığı baba üzerinden kendiyile/kendiliğiyle yüzleşme sürecinin, otoritenin temsilcisi olarak kabul edebileceğimiz "baba" figürünün ortadan kalkmasıyla başlamış olmasıdır. Freud "çocuğun anne ve babasıyla rekabet halinde olduğunu, fakat otoritelerini onlara olan ihtiyacından dolayı kabul ettiğini söyler."¹¹ Oidipus Kompleksi içerisinde değerlendirilen bu durumda çocuk, "babayla özdeşim kurup erkeklik/iktidar rolünü benimserse bu süreci başarıyla atlatmış olur.

¹⁰ Oğuz Atay, **Günlük**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998, s.76-88.

¹¹ Richard Sennett, **Otorite**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1992, s.203

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Diğer taraftan başarısız durumda ise ruhsal açıdan dengesizlik, otoriteyle sorun ve hayat boyu süren şiddet eğilimi ortaya çıkar.”¹²

Sözü edilen kompleks durumun olumsuz yansımalarının tam anlamıyla Oğuz Atay’ın mektubunda yer aldığını söylemek mümkün değildir. Fakat yazar babası hayattayken onun varlığından kaynaklanan otoriter tavırla telafi etmeye çalıştığı birçok olumsuz davranışının, o öldükten sonra da devam ettiğini *“şimdi artık suçun kendimde olduğunu görmek zorundayım”* (s.171) diyerek kendisiyle yüzleşmiştir. Bu iç hesaplaşma sürecinden sonra elde edilen kazanımlar, Atay’ın ifadeleriyle söylersek *“daha iyi ve akıllı olmak”*tan ötedir. Hayatın ve varoluşun esasına yönelik temelli bir aydınlanmanın yaşandığı bu süreçte kişi kendiliğini, dolayısıyla da ruhunu önemseyecek; ben’i etrafında meydana gelen hadiselerle farklı bir nazarla bakmaya başlayacaktır. Aynen Oğuz Atay’ın “Korkuyu Beklerken” adlı hikâyesinin adsız kahramanı gibi, kimden geldiğini bilemediği ölüm tehdidi içeren mektubu aldıktan sonra ‘korku’yla irkilecek/yeniden doğacak ve *“kendime yararlı bir iş yapmalıydım. Başlayıp da yarım bıraktığım bir sürü teşebbüs evin her tarafına dağılmıştı.* (s.57) *Yahu ben kendimi çok ihmal etmişim, her şeyi bir sonraki güne bırakmışım* (s.60)” diyerek, ihmal ettiği kendisinin ve her şeyi ertelemişliğinin farkına varmaya başlayacaktır.¹³

Bu bilincin uzağına düşmek ise insanî olanın dışında kalmak; bireysel yaşantıyı tümüyle etkileyecek olan zihinsel dönüşümü gerçekleştirilmeden başkalarının gölgesinde ve güdümünde yaşamak demektir. Ortega Gasset “Tarihsel Bunalım ve İnsan” adlı eserinde insanların *“varolmanın çatışmalarını tek başına göğüsleme dehşetine katlanmak”*tan kaçtıklarını belirtir. Bunun için *“kendi gücüyle ayakta duramayan ruhun boğulmaktan kurtulma adına sarılacak bir tahta parçası aradığını ve ezilmiş köpeksi bakışlarını çevrede gezdirerek kendini koruyacak birini araştırdığını* söyler. Gasset’e göre böylesi bir ruhun en çok istediği şey bir başka insana, bir imparatora, bir büyücüye, bir puta hizmet etmektir.”¹⁴

Farklı Dünyaların İnsanları: Baba Ve Oğul

Mektubunda babasına ölümünden sonraki süreçte yaşadıklarını yukarıda işaret etmeye çalıştığımız zihinsel ayıklıkla anlatan yazar, babasının dikkatini çekmeye çalıştığı birçok meseleyle

¹² Hilmi Tezgör, “Oğuz Atay’ın ‘Babama Mektubu’na Psikanalitik Bir Yaklaşım”, Pasaj Edebiyat, S.4-5, Kasım 2007.

¹³ İbrahim Tüzer, “Oğuz Atay’da Korku Korku Üstüne Ya Da ‘Korkuyu Beklerken’ Çıkılan Yolculuk: Eve/Kendine Dönüş”, Ayraç, S.11, Eylül 2010, s.52.

¹⁴ Ortega Y Gasset, Tarihsel Bunalım ve İnsan, İstanbul: Metis Yayınları, 1998, s. 85.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

aslında ona biraz daha yaklaşır. Baba Cemil Bey, her ne kadar "olgunluk çağı denen döneminde, ülkeyi yönetenler daha kalabalıkmiş gibi görünsün diye, taşradan getirilerek onların/herkes'lerin arasında yer alsın" (s.175) ve ağır ceza reisliği, milletvekilliği gibi kent'in/tüketim'in olumsuz yönlerini çağrıştıran meslekleri yapmış olsa da "ülkülerin maddeden daha önemli olduğu bir devrin adamı"dır. "Madalya filan gibi manevi ödüllerden yararlanmadığı gibi han-hamam-çiftlik gibi maddi ödüllerin üstüne de oturamaz. Siyasetin içinde yaşadığı halde siyaseti bilmediği için barış döneminde de başarılı olamaz. Hemşerilerinin büyük şehirde kaldıkları hanları ziyaret edip onlara kartvizitlerini dağıtmadığı, dairelerde seçmenlerin işlerini takip etmediği için kendisini sunmasını hiç becerememiştir" (s. 176).

Dolayısıyla Cemil Bey, "Anadolulu kökeninden kaynaklanan halk hâmesi tavrı, kimi yerde naif bir içtenlikle bütünleştiğinden"¹⁵ kent merkezinde insaniliğinin üzerinin örtülmesine izin vermez. "Her zaman tutarlıdır ve olduğu gibi olmaktan gurur" duyar (s.175). Oğuz Atay, babasının dünyayı bu tarzda algılamış olmasını aslında çok iyi anlamakta ve içten içe "Cemil beyi yaşatma çabası"yla da bundan memnuniyet duymaktadır. Nitekim mektubunda babasının tüm davranış ve fikirlerini, "çocukça" fakat "samimi" (s.176) bulması, çocukluğun anlam dünyasında yer alan 'masumiyet' ve 'sahicilik'le düşünüldüğünde, daha sıcak karşılanır.

Babasının "büyük şehirde, ülkeyi yönetenlerin toplandığı salonda neden bulunduğunu hiç düşünmediğini ayrıca insanın evrendeki yeri hakkında da düşünmelere daldığını sanmadığını" (s.175) ifade ederken yazar, babayla oğul arasındaki esas kırılma noktasını da işaret eder. İnsani ilişkilerin daha samimi ve iç'ten yaşandığı; maddi çıkarlardan daha çok ahlaka ait değerlerin önemsendiği taşra'da/kır'da doğup büyüyen baba, büyük şehir/kent'e getirildiğinde kır'a ait duygu değerleriyle beraber gelmiştir. 1892 doğumlu olan Cemil Bey, henüz kentsel ve zihinsel dönüşümün başlangıç safhasında bulunulan bir dönemde büyükşehirle tanıştığı ve "varoluşcu bir bunalımı" (s.181) yaşamadığı için kendi içerisinde herhangi bir tutarsızlık/huzursuzluk yaşamamıştır. Fakat 1937 yılında doğan oğlun içerisinde yer aldığı dünya/kent, babaya ait duygu değerlerinin çok uzağında kalmış olan bir dünyadır. İlişkilerin çıkara dayalı olduğu ve paranın her türlü değerlerin ortak paydası haline geldiği

¹⁵ Yıldız Ecevit, *age*, s.24.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

bu dünyada bir araya gelmeler yüz yüze olabilir ama bu iletişim özde, “kişisel, yapay, geçici ve parçalıdır.”¹⁶

Tanzimat’ın ilanı ile birlikte hız kazanan modernleşme hareketi 1950’lere gelindiğinde, çok partili hayata geçişin kısmen de olsa insanlara vermiş olduğu serbestlikle farklı mecralarda hızla devam etmiştir. Türkiye’nin yavaş yavaş küreselleşen kapitalizmin ağına takılmaya başladığı; köylerden şehirlere göç ederek bir gecede ‘kentlileşen’/‘modernleşen’, fakat kentlileşirken kır’a ait tutum ve davranışlarından vazgeçmeyen insanların “gecekondu”larda ortaya çıktığı bu dönemde Oğuz Atay da, beni’ni dünya üzerinde var kılmaya çalışarak kendi içerisinde *tutarlı/huzurlu* olmaya çalışmaktadır. Geleneğe ait değerlerin hâkim olduğu ev, ilk başta onun bedenini barındırır da, “köyde değil şehirde, evde değil apartmanda büyüdüğü için çocukluğunu bir bakıma yaşayamayan” (s.181) yazarın ruhu korunaksız kalmış; ergenlikle birlikte dış’arının tahakkümü bu ruhu derinden etkileyerek huzursuz etmeye yetmiştir. Bir müddet sonra da iç/ev, dış/sokak uyumsuzluğu onu hayatı kendi varlık şartlarıyla karşılayabileceği bir zihinsel arayışa ve hesaplaşmaya ulaştırmıştır.

Sonraki süreçte kendine sunulanı reddeden huzursuz bir zihinsel ayıklığa dönüşen bu gayret, Oğuz Atay’ın eserlerinin tamamında derin anlamlarla birbirine bağlanan önemli bir kavşak olarak belirmektedir. Yazar, özellikle 1950 ve 1970 yılları arasında ruhunun etrafında örgülenen ve kendisiyle baş başa kalmasına engel olan modern zamana ait yitim alanlarına dikkat çekmiş; buralarda oluşan gettolarda “görünüşü ile gerçeği aynı olmayan, görünüşü başka aslı başka bir biçimde ‘mış gibi’ yaparak yaşayan”¹⁷ insanların kent içerisinde tutunmaya çalışmalarını, tutunamazken öznelliklerini yitirip modern zamanın yıpratıcılığına karşı koyamamalarını ironize ederek gözler önüne sermiştir.

‘İki Cami Arasında Beynamaz’ Ya Da Âraf’ta Olma Hali

Yazar babasının ölümünden sonra yaşanılanları da mektubunda, yukarıda dikkat çekmeye çalıştığımız çerçeveden ele alır. Cemil Bey’e, cenaze töreninin nasıl olduğunu, kimlerin geldiğini, namazının nasıl kılındığını anlatan yazar “ölümün anlaşılmaz gerçeği üzerinde düşünüyormuş gibi” (s.173) yapılan *merasimi* şöyle anlatır:

“Genellikle bir aksilik olmadı babacığım. Ben ağladım. Okulda o günlerde ‘hatırı sayılır’ bir durumda olduğum için oradan

¹⁶ Louis Wirth, “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme”, 20. Yüzyıl Kenti, Ankara: İmge Yayınları, 2002, s.91.

¹⁷ Doğan Cüceloğlu, *Özüne Yabancılaşmış İnsanların Oluşturduğu ‘Mış Gibi’ Yaşamlar*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2005, s.19.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

bir otobüsle bir miktar öğretim üyesi ve bir çelenk gönderildi. Hayatın boyunca hiç tanımadığın bazı kimseler ellerini önlerine kavuşturarak ölümün anlaşılmasız gerçeği üzerinde düşünüyormuş gibi yaptılar mezarının başında. Tabut çukura konulduktan sonra üstüne büyük beton bloklar yerleştirildi. Bu teknik geleneği sevmiyorum babacığım; aşılmaz engellere karşıyım. Seni, annemin yattığı mezarlığa gömmedik. Bazı yakınlarım öyle uygun gördüler. İnsanlar arasında, onlar öldükten sonra bile anlaşmazlıkların sürüp gitmesini istiyorlar. Benim üzüntümden yararlanarak seni mezarda annemden ayıran yakınım, aslında öteki dünyaya filan hiç inanmaz. Oysa bana 'Annen böyle isterdi,' dedi." (s.173)

Zygmunt Bauman, "Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri" adlı kitabında, modern öncesi çağda yaşayanlar tarafından "evcilleştirilerek" kabul edilen ölüm düşüncesinin, modern insan tarafından başa çıkılabilir küçük parçalar halinde "akla uydur(ul)ma"ya çalışıldığını belirtir. Ölümün/ölümlülüğün üstesinden gelemeyen modernite, bu büyük gerçeği göz önünden ve zihinden uzaklaştırma yollarını arar. Bauman, cenaze törenlerinin fenomolojisi üzerine çıkarımlar yaptığı kitabında, insanların kendi ölümlerine tanık olmasalar da başkalarının ölümüne tanık olduklarını ve bunun da insanların başarılarına anlam kattığını yazar. Hatta modern zamanlarda ölen insanın arkasından gönderilen çelenklerin "bu sefer de ölmedik, sıra bize gelmedi" şeklinde anlaşılabilceğini belirten yazar, bunun "çoğu insanın kendi akranları öldüğünde bile yaşıyor olmayı istemesi anlamında, biz ölmemiştir, biz hâlâ yaşıyoruz"¹⁸ demek olduğunu altını çizer.

Yazarın babasının cenazesinde bulunan insanları da ölüm düşüncesi üzerine dikkat çektiğimiz modern zamanların algı seviyesinden değerlendirmemiz mümkündür. Nitekim Oğuz Atay babasının hayattayken hiç tanımadığı "bir miktar öğretim üyesi"nin, en mutsuz gününde yanında olmalarını, kendi tasarruflarıyla değil de "hatırı sayılır bir durumda olduğu" için "çelenk"le birlikte okul tarafından "gönderildi"leri şeklinde değerlendirir. Böylelikle onları düşünme yetisine sahip bulunmayan bitkilerle eş tutmuş olur.

Oğuz Atay mektubunda "küçük hırslar yüzünden bocaladığını" ve "iki cami arasında beynamaz" (s.175) kaldığını belirterek bir türlü "yerini bulamadığını" söyler. Buna sebep olarak gördüğü babasına ise şöyle seslenir: "Beni daha iyi yetiştirseydin, meselâ ne bileyim yabancı ülkelere filân gönderseydin, bugünkünden

¹⁸ Zygmunt Bauman, *Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000, s.51.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

daha esaslı olmasam da, kendimi ifade ve eşya ile münasebetimi tayin ve kâinattaki yerimi tespit gibi hususlarda daha becerikli olurdum” (s.175). Babasıyla arasında hiçbir zaman “*alışılmış baba-oğul ilişkisi*” olmadığını belirten yazar, “*ne ben bütün meraklı çocuklar gibi durmadan her şeyi sana sordum; ne de sen oturup bazı şeyleri bana açıklamak gereğini duydun. Bu yüzden, birçok olayın nedenini zamanında öğrenemediğim için, dünyanın birçok yönünü hiç bilemedim. Bazı olayların nedenini de çok sonraları öğrenebildim”* (s.179).

Oğuz Atay’ın babası hayattayken kuramadığı “*alışılmış ilişki*”yi/iletişim(sizliği)i, bir üst seviyeden okuyarak, geleneğin hâkim olduğu bir hayatla modern zamanlar arasında sıkışıp kalan toplum fertlerinin, arada kalmışlığı olarak anlamamız mümkündür. Girilen yeni medeniyet dairesinde nasıl yer alınacağına dair yeterli donanımı olmayan fertler, Atay’ın tam da “*iki cami arasında beynamaz*” deyişle tanımladığı, kocaman kalabalıklar arasında ‘tahta bavul’ gibi kalıveren kimselerdir. İçsellikten yoksun, böylesi bir yenileşmeye maruz bırakılan toplumun ‘aydın’ları ise Oğuz Atay gibi *yerini bulamayacak* ve ömürlerini “*kırılğan entelektüelin tutunamamazlığı*”¹⁹ içerisinde, “*kimsenin doğru dürüst bir şey bilmediği bu ülkede*” (s.178) âraf’ta olma hali’ni yaşayarak anlamlı kılmaya çalışacaklardır. Atay’ın önemi ve orijinalliyi de burada belirir. O tüm yaşanmışlığıyla kendisinin de çok iyi bildiği “*iktidarla bağları seyrelimiş, hayattan çıkarı olmayan, beceriksiz ve işlevsiz kalmış, tutunamamış aydın yaşantısını, içerden ve mesafesiz bir dille, bütün duygusuyla*”²⁰ eserlerinde muhatabı için kaleme almıştır.

Hartmann “Ben Psikolojisi ve Uyum Sorunu” adlı kitabında, “gerçeklikle ilişkinin bazen ‘*dolambaçlı yollardan*’ öğrenildiğini bunun için de gerçeklikten kesin olarak uzaklaştıran yolların izlenebileceğini belirterek, oyunun ve fantezi kurmanın işlevini üzerinde durur.”²¹ Oğuz Atay da mektubunda “*babacığım bazen gerçeklik buhranlarına kapılıyorum, sana açıklamakta zorluk çekeceğim bazı nedenlerle senin anladığın biçimde bir gerçeklikten uzaklaşmak zorundayım*” (s.174) diyerek “*her sözden tek anlam çıkaran şimdiki gençler*”in (s.172) dünyasından uzaklaşmak ister.

¹⁹ Efkan Bahri Eskin, “Sosyalist Olamayacak Kadar Postmodern Postmodern Olamayacak Kadar Geleneksel İslamcı Olamayacak Kadar Dünyevi Dünyevi Olamayacak Kadar Dürüst: Oğuz Atay”, Doğu Batı, S.11, Mayıs-Temmuz 2000, s.150.

²⁰ Nurdan Gürbilek, “Kemalizmin Delisi Oğuz Atay”, Yer Değiştiren Gölgeler, İstanbul: Metis Yayınları, 1995, s.37.

²¹ Heinz Hartman, Ben Psikolojisi ve Uyum Sorunu, İstanbul: Metis Yayınları, 2000, s.30.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Romanlarının ortak izleği olarak karşımıza çıkan "baştan aşağı gerçeklerle dolu ve birçoklarına göre önemsiz sayılacak hayat hikâyelerinden meydana gelen ansiklopedi yazmak" (s.175) isteği burada da karşımıza çıkar.

Yazar, içerisinde yaşadığı babasına ait gerçekliğin "kuru kalabalık" olarak adlandırdığı çevresindeki insanlar tarafından anlaşılmadığını düşünerek onun "adına uydurma nutuklar, düzme makaleler, hayal ürünü tartışmalar icat etmek" ve babasını "onların üstünde dalgalandırmak" (s.178) ister ve kurmacanın dünyasına sığınır. Fakat bu sığınak da yazarın kendini huzurlu hissetmesine yetmez. Babasıyla arasındaki temel çatışmayı "senin için bir bakıma kolaydı babacığım. Birçok şeyi yok sayarak belirli bir düzen içinde yaşadın" diyerek netleştiren yazar, kendisinin ise "özellikle bazı kitapları okuduktan sonra içindeki aşağılık çelişkilerin daha da farkına vardığını" (s.177) belirtir.

Bu zihinsel ayıklıkla fark ettiği babasının gerçekliği ile kendi dünyasının gerçekliği arasında sıkışıp kalan Atay, "belirsiz bir isyan hali"yle huzursuz olur ve evvela babasına sonra da tüm dünyaya kin duymaya başlar. Arno Gruen "kendine ihanet"ın sonuçlarını incelediği kitabında, "insanın kendi kendiliğini ne kadar kaybederse bunun bilincine bile varmadan o kadar kinci olacağını işaret eder. Özellikle çocukların algı ve duygularının bastırılmasının, ortaya çıkacak olan saldırganlığı gizleyen itaate neden olduğunu ve bunun saldırganlığı daha da arttıracığını kaydeden yazar, çocuğun böylesi durumlarda anne ve babanın keyfi olarak baskı uyguladığını düşündüğünü belirtir.²² Oğuz Atay da *sinirli, sabırsız ve hırçın* oluşunun nedenlerini babasına samimi bir dille şu şekilde açıklar:

"Ben bu sonuçlardan çok yakındım ve 'asi evlâd durumuna müncer oldum'. Birlikte yaşadığımız günlerde, bütün beğenilerim sana karşı duyduğum tepkilerle oluştu. (...) Bu yüzden sinirli, sabırsız ve hırçın oldum. Biliyorsun, seninle de çok çatıştım, kapıları filan vurup giderdim. Bana hep haksızlık yaptığın duygusu vardı içimde. Bence her zaman bana haksız yere söylenirdin. (...) Bugün, belki de sen artık öldüğün için, bana bir zamanlar haksızlık ettiğini düşünemiyorsam da, bana haksızlık edildiği düşüncesi içimde öylesine geliştirdi ki artık bütün dünyayı suçluyorum bu bakımdan. Bu bakımdan da istemediğim bir yerlere vardım, artık bütün dünyanın suratına çarpıp duruyorum kapıları." (s.176, 179-180)

²² Arno Gruen, *Kendine İhanet Kadın Ve Erkeklerde Özerkliğin Korkusu*, İstanbul: Çitilembik Yayınları, 2004, s.59.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Babası “öldüğünden beri gittikçe daha muhafazakâr” (s.173) olmaya başladığını belirten yazar, duymuş olduğu kini babasının ölümünden sonra onun üzerinden dünyaya yönelmeyi başarabilmiştir. Babasını “artık değiştirmenin mümkün olmadığına” (s.178) kanaat getirip onu içerisinde yaşatmaya çalışır ve “meslek adamı” (s.171) olmasından dolayı zaman zaman babasına ait bir hatırasını anlattığında, çevresindekilerin onu yanlış tanımasından endişe eder. “Seninle ilgili olayları anlatırken aslında senin nasıl bir insan olduğuna belli etmemeye çalışıyorum; aklımca asıl babamı kendime saklıyorum. Sonra da seni anlamadıkları için onlara kızıyorum” (s.172) diyen oğul, “gülümsemenin içindeki sevgiyi” anlatamadığını düşünerek suçu kendinde bulur.

Sigmund Freud “Uygarlığın Huzursuzluğu”nu incelediği kitabında, saldırganlık içerisinde bulunan bireyin bu arzusunun zararsız kılınabileceği durumdan söz eder. Bu durumda saldırganlık, bireyin kendi benine yöneltilerek içe atılır ve içselleştirilir. Fakat bu sefer kişi suçluluk duygusuyla baş başa kalır ve kendini cezalandırma gereksinimi duyar. Freud, bireyin içerisinde yaşadığı uygarlıkla bu suçluluk duygusunun ilişkisini ise şöyle açıklar: “Uygarlık, bireyin tehlikeli saldırganlık arzusunun üstesinden, bireyi zayıf düşürerek, silahsızlandırarak ve bireyin, tıpkı ele geçirilmiş bir şehirdeki işgal kuvvetleri gibi, bir iç merci tarafından gözetlenmesini sağlayarak gelir.”²³

Ve Baba’ya Dönüş/Aslına Rücû Ya Da Sonuç

Mektubun en başında babasına “yıllar önce bazı zamanlar, sen olmasaydın birçok şey yapabileceğimi düşünürdüm. Şimdi artık suçun kendimde olduğunu görmek zorundayım” (s.171) diyerek seslenen yazar, Freud’un yukarıda işaret ettiğimiz tespitlerine yaklaşırsa da, uygarlığın/medeniyetin beni’ni ele geçirmesine izin vermez. Babası hayattayken onunla kuramadığı ilişkiyi, o öldükten sonra kurabilen; Cemil Bey’i tanıdıkça da kendindeki eksiklikleri ve zedelenmişlikleri keşfeden yazar, esas çıkışın “aslına rucû etmek”te (s.183) olduğuna karar verir.

Söz konusu olan bu durumu makalenin giriş kısmında ifadeye çalıştığımız *varolmayı düşünme* biçimiyle de ele almamız mümkündür. Bu durumda yazar, *farkındalık eşliğini* babasının ölümü ve sonrasındaki 2 yıl içerisinde atlamış; ruhunu ve zihnini baskılayan unsurlardan kurtularak duyan, düşünen ve hisseden bir birey haline gelmiştir. Nitekim mektubun en sonunda yazar, “ben bu asık suratlı

²³ Sigmund Freud, **Uygarlığın Huzursuzluğu**, İstanbul: Metis Yayınları, 1999, s.78.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

aydınlara hiç benzemiyorum babacığım; onlara karşıyım ve senin içtenliğinden yanayım. Bazı kitaplar yüzünden kafam biraz karışmışsa da bugün bile senin içtenliğini taşıdığımı ümit ediyorum" (s.184) diyerek sınırları içerisine dâhil olduğu yenedünyanın işaretini verir ve geride bıraktığı dünyaya/"medeniyete", "işte, bütün terakkinizi gördüm ve aslıma rücu ediyorum, (yani Cemil Beye dönüyorum)" (s.183) diyerek seslenir:

"Oysa şimdi seni düşündüğüm zaman babacığım, durmadan gülümsüyorum. Seni sen olarak yaşamak istiyorum. (...) Bense aslında sana benziyorum babacığım. Demek ki senin köylü tabiatın bana miras kalmış babacığım: Medeniyeti sevmiyorum. Bu günlere yetişebilseydin sen de benim gibi televizyondan nefret ederdin sanıyorum. Ben, senin çıktığın köye dönmek istiyorum; yani, sonradan görme deniz özlemcileri gibi kıyıda balıkçılarla falan sohbet etmek istemiyorum. Balığa çıkmak bize göre değil babacığım. Ben senin uçsuz bucaksız tarlalar arasında küçük köyüne yakın bir yerde (çevrede belki bir iki ağaç olabilir) ahşap kirişli kerpiç bir evde yaşamak istiyorum. Evin resmini de tanıdık yaşlı bir mimara çizdirdim. (Gençlere güvenim artık kalmadı babacığım.) "Sana anlatması biraz zor ama oraya gidişim bana haksızlık eden dünyaya karşı bir başkaldırma hareketi olacak diyebilirim; yani ben orada bulunmakla onlara, 'İşte, bütün terakkinizi gördüm ve aslıma rücu ediyorum, (yani Cemil Beye dönüyorum)' diyeceğim ve onlar da bunu anlamayacak." (s.182-183)

Ruhların baskılanarak bireye ait özgünlüğün yittiği, beğenisiyle, alışkanlıklarıyla sıradanlaşan insanların sahicilikten uzak yaşam alanlarına mahkûm edildiği medeniyet merkezlerinden uzaklaşmak isteyen yazar, bu eyleminin bir "kaçış" olarak anlaşılmasını istemez. Çünkü "şehirde yaşayan ve üstelik şehirdeki gündelik yaşantının geleneklerini benimseyen aydın" (s.183) olarak tarif ettiği "burjuva" da toplum sorunlarını çözemeyeceğini anladığında böyle yapmaktadır. Fakat yazar, insanları körleştiren ve onları kendi kuyuları içerisine hapseden mecbur bırakılmışlıkların uzağında kalıp toplumun/kalabalığın dışına çıktıkça, kendiyi karşılamaktadır. Mektubunda kendisini "modası geçmiş biri olarak telâkki" (s.183) eden yazar bu farkındalıkla babasının içtenliğini/çocukluğunu, ruhunun nefes alabileceği bir korunak ve liman olarak kabul eder.

Oğuz Atay mektubunun sonunu, "gene de sana bütünüyle benzemekten korkuyorum babacığım" (s.184) diyerek, belki de metni yeniden okuyup farklı anlam alanlarında tekrar tekrar çoğaltmamıza imkân veren bir soruyla bitirir: "Yani ben de sonunda senin gibi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

ölecek miyim?” (s.184) Bu soruyla okur sadece babasının, annesinin ya da başka sevdiklerinin ölümleriyle değil biranda kendi ölümlü yanıyla da yüzleşir ve çıplak gerçek olarak yüzüne çarpan ölüm düşüncesi, onu metnin içerisine biranda tekrar çeker. Fakat artık kurmacanın ve biyografinin tüm imkânlarından faydalanarak muhatabına gönderilen metin/mektup sona ermiştir.

Şimdi sıra okurun kendi gerçekliğiyle, kendiliğiyle yüzleşme vaktidir.

KAYNAKÇA

- AKARSU, Bedia, **Çağdaş Felsefe**, İstanbul: İnkılâp yayınları, 1994.
- ATAY, Oğuz, **Korkuyu Beklerken**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.
- ATAY, Oğuz, **Günlük**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998.
- BAUMAN, Zygmunt, **Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.
- CÜCELOĞLU, Doğan, **Özüne Yabancılaşmış İnsanların Oluşturduğu ‘Mış Gibi’ Yaşamlar**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2005.
- E. FRANKL Victor, **Duyulmayan Anlam Çılgılığı**, Ankara: Öteki Yayınları, 1999.
- ECEVİT, Yıldız, **“Ben Buradayım...”: Oğuz Atay’ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
- ECO, Umberto, **Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti**, İstanbul: Can Yayınları, 1996.
- ECO, Umberto, **Açık Yapıt**, İstanbul: Can Yayınları, 2001.
- ESKİN, Efkan Bahri, **“Sosyalist Olamayacak Kadar Postmodern Postmodern Olamayacak Kadar Geleneksel İslamcı Olamayacak Kadar Dünyevi Dünyevi Olamayacak Kadar Dürüst: Oğuz Atay”**, Doğu Batı, S.11, Mayıs-Temmuz 2000.
- FREUD, Sigmund, **Uygarlığın Huzursuzluğu**, İstanbul: Metis Yayınları, 1999.
- GASSET, Ortega Y, **İnsan ve Herkes**, İstanbul: Metis Yayınları, 1999.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

-
- GASSET, Ortega Y, **Tarihsel Bunalım ve İnsan**, İstanbul: Metis Yayınları, 1998.
- GRUEN, Arno, **Kendine İhanet: Kadın Ve Erkekte Özerkliğin Korkusu**, İstanbul: Çitlembik Yayınları, 2004.
- GÜRBİLEK, Nurdan, **"Kemalizmin Delisi Oğuz Atay", Yer Değiştiren Gölge**, İstanbul: Metis Yayınları, 1995.
- HARTMAN, Heinz, **Ben Psikolojisi ve Uyum Sorunu**, İstanbul: Metis Yayınları, 2000.
- JUNG, Carl Gustav, **Dört Arketip**, İstanbul: Metis Yayınları, 2003.
- SAFRANSKI, Rüdiger, **Bir Alman Üstat Heidegger**, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2008.
- SENNETT, Richard, **Otorite**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1992.
- TEZGÖR, Hilmi, **"Oğuz Atay'ın 'Babama Mektubu'na Psikanalitik Bir Yaklaşım"**, Pasaj Edebiyat, S.4-5, Kasım 2007.
- TÜZER, İbrahim, **"Oğuz Atay'da Korku Korku Üstüne Ya Da 'Korkuyu Beklerken' Çıkılan Yolculuk: Eve/Kendine Dönüş"**, Ayraç, S.11, Eylül 2010.
- WIRTH, Louis, **"Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme"**, 20. Yüzyıl Kenti, Ankara: İmge Yayınları, 2002.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*